

Margrét Eggertsdóttir & Matthew James Driscoll,
Mirrors of virtue. Manuscript and print in late
pre-modern Iceland. *Bibliotheca Arnamagnæana* 49,
Opuscula 15 (Copenhagen: Museum Tusulanum Press,
2017). 432 pp.

Regina Jucknies

Föreliggande volym, som omfattar en introduktion och tio uppsatser, presenterar resultat från två isländska forskningsprojekt, nämligen *The cultural and social function of manuscripts preserving religious and secular poetry in Post-Reformation Iceland* samt *The people's press: manuscript culture in the age of print*, båda bekostade av Det isländska forskningscenter (RANNÍS). Även om tryckkonsten nådde Island under 1500-talets första hälft så levde den isländska handskriftskulturen ända fram till 1900-talets första decennier eller fram tills dess att radioutsändningar påbörjades på ön. Det är denna långa period som boken fokuserar på.

Artiklarna omfattar studier med mycket varierande utgångspunkter och perspektiv på såväl handskrivet som tryckt isländskt material; de flesta artiklarna syftar dock först och främst på material från 1600- och 1700-talen. Tematiskt sträcker sig volymen över studiet av enstaka handskrifter och skribenter till textgenrens transmissionshistoria samt undersökningar av lokala omständigheter och miljö såsom kring biskopssätet Hólar på norra Island. Tryckkonstens början på Island är intimt förknippad med de två biskopssätenas verksamhet eftersom det var biskop Jón Arason på Hólar som omkring 1530 först lät införa en tryckpress till landet. Den skulle förbli den enda på Island i flera århundraden även om den flyttades mellan olika orter. Fram till 1773 befann sig pressen i kyrklig ägo, vil-

Recommended citation: Jucknies, Regina, review of Margrét Eggertsdóttir & Matthew James Driscoll, 'Mirrors of virtue. Manuscript and print in late pre-modern Iceland' (Copenhagen 2017), *1700-tal: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*, 17 (2020), 215–217. <https://doi.org/10.7557/4.5570>

Copyright: © 2020 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ket självklart präglade de tryckta verkens innehåll. Volymens titel *Mirrors of virtue* (dygdespeglar) syftar just på det faktum att en hel del av det tryckta materialet från första början fram till slutet av 1700-talet bestod av texter som var av religiös, uppbygglig eller åtminstone bildande karaktär. Därtill hör också liturgiska handskrifter och tryck som även tillhandahåller notmaterial.

Volymen innehåller ett antal artiklar som explicit sysslar med sånghandskrifter men som har helt olika fokus: Árni Heimir Ingólfsson undersöker en omfattande handskrift med namnet "Hymnodia sacra" och redogör för dess förhållande till en tryckt psalmbok – den så kallade "Höfuðgreinabók" – som utkom trettio år efter det att den förra hade kompilerats. Efter författarens grundliga jämförande undersökning som presenterar liknande drag i struktur och innehåll verkar det stå klart att denna handskrift stod modell för tryckets form och utseende. En annan forskare, Katelin Parsons, diskuterar en isländsk sångboks produktionskontext och belyser ett komplext resonemang kring Mariadyrkan före och efter reformationen. Till sist framlägger Parsons och Svanhildur Óskarsdóttir en studie av en oskolad men ändå kulturellt framstående isländsk handskriftssamlare som vid sidan av en ovanlig administrativ karriär visade sig vara en utmärkt skrivare. Han skrev bland annat två psalmböcker och det är dessa som artikeln fokuserar på (samt en tredje handskrift av annan hand). Det är rätt tydligt att en betydande del av periodens litteratur, särskilt den från 1600- och 1700-talen består av poetiska texter. Margrét Eggertsson för i sin artikel fram att det ofta var kvinnor som stod för både skrivande och ägande. Hennes exempel belyser miljön kring biskopssätet i Hólar och hennes resultat öppnar perspektiv på det överraskande mångfacetterade litterära livet och den omfattande spridningen av dikt och sång därstädes.

Även Guðrún Ingólfssdóttirs artikel handlar om kvinnliga bibliofiler. Även om det var betydligt färre kvinnor än män som skrev handskrifter så var det dock fler än man skulle ha förväntat sig. Dessutom framställer hon sedvänjan att det var män som ärvde fast egendom medan det var kvinnor som fick pengar och värdefullt lösöre, däribland handskrifter och böcker.

Handskrifters och böckers struktur och layout spelade en roll redan i Ingólfssons artikel om kyrkomusik; Silvia Hufnagel ser i sitt bidrag närmare på titelblad och jämför tryck och handskrift i detta hänseende. Hon lägger fram en liten layouthistoria men koncentrerar sig exemplariskt på en av de sista tryckarna på Hólar, som levde och arbetade under 1700-talets andra hälft. Hon ser denna tryckares sätt att förenkla och att strama upp layouten i sina titelblad, utan att nödvändig information går förlorad. Det pekar framåt mot 1900-talets förenklade titelblad.

På flera ställen i boken påpekas att det inte var tryckkonsten som hade störst inflytande på den litterära produktionen på Island. Däremot har forskning visat

att det var själva materialet som texterna skrivits eller tryckts på (tex s. 128) – alltså skiftet från pergament till papper – som var betydelsefull. Dessutom kan Davið Ólafsson i sin medie- och disciplinhistoriska artikel påvisa att Island inte – som det ofta påstås – är unikt i sin långlivade handskriftstradition, som inte trängdes undan när tryckpressen kom. Snarare fortsatte man att kopiera för hand på många ställen i världen men av olika skäl: p.g.a censur, bristande resurser eller av språkliga skäl.

Även om de här behandlade handskrifternas innehåll är mycket varierat, liksom de olika perspektiven: den materialfilologiska och -historiska, samt alla presenterade text- och musikvittnen och deras producenter och miljö på olika plan, är bokens innehåll väl sammanhållet. På mikroplanet får läsaren fördjupade och detaljrika inblickar i enstaka skrivarpersonligheters verkstäder, olika orters litterära verksamhet samt utvecklingen av en tryckares stilkänsla. Läsaren får också en mycket omfattande överblick över kvinnors betydelse både som uppdragsgivare, skrivare och recipienter av handskrifter. I flera artiklar bjuder boken dessutom på interdisciplinära synvinklar när det gäller förhållandet mellan handskrift och tryckverk samt deras ömsesidiga inflytanden.

Islands sociala och politiska system är särpräglade. Därför är säkert läsaren tacksam för att man i slutet av introduktionen får några av de särisländska termerna förklarade, t.ex. begrepp ur administrationen som *sýslumaður* eller *hreppstjóri*. I slutet av volymen finns det – som alltid i de arnamagnänska serierna – både ett omfattande och pålitligt namnregister, vilket även omfattar eponyma saga-titlar, en översikt över de handskrifter som nämns i boken samt en bibliografi över bokens alla bidrag.

Som framkommit i denna korta översikt över volymens innehåll bildar artikelsamlingen en lyckad enhet. Både detaljstudier och översiktsartiklar ger ett mycket gott intryck av hur framför allt religiös litteratur spreds och mottogs under det långa 1700-talet. Sammanfattningsvis kan boken kallas för en mycket välbalanserad framställning av det som utlovas i undertiteln; den belyser koncist och övertygande ”handskrift och tryck i det sena förmoderna Island”.